

LUND UNIVERSITY

Facklig anslutning i Sverige och i andra länder

Kjellberg, Anders

2016

Document Version:
Annan version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Kjellberg, A. (2016, apr. 11). Facklig anslutning i Sverige och i andra länder. Ej publicerad.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Föreläsningsserie inom Folkuniversitetets program Korta Vägen
13 april 2016 kl 10.15-12
LUX Övre, Helgonavägen 3 Lund

Facklig anslutning i Sverige och i andra länder

Anders Kjellberg
Sociologiska institutionen, Lunds universitet

LUND UNIVERSITY
Faculty of Social Sciences

Tabell 1. Facklig organisationsgrad för löntagare i 20 länder 1980–2015

(Union density in 20 countries 1980-2015) Danmark (2) exklusive ”alternativa” fackföreningar.

	1980	1990	1993	2000	2006	2007	2008	2010	2012	2013	2014	2015
Sverige	78	81	85	81	77	73	71	71	70	70	70	69
Finland	69 /	76	84	76	71	71	70	70	/69			
Danmark (1)	75	76	77	75	69	70	68	69	69	/	69	67
Danmark (2)	75	74	75	72	65	65	63	62	60	/	60	58
Belgien	51	51	52	56	55	55	54	54	55	55		
Norge	57	57	57	53	53	52	51	52	52	52	52	
Italien	50	40	39	35	34	34	34	36	37	37		
Storbritannien	52	40	38	30	28	28	27	27	26	26	25	
Tyskland	35	31	32	25	21	20	19	19	18	18		
Japan	31	25	24	21	18	18	18	19	18	18	18	17
Spanien	19	13	18	17	14	15	17	17	17	17		
Slovakien			67	32	21	19	17	15	14	13		
Lettland		46 1992	27 1995	20 2003	17	17	15	15	13			
Polen	66 1981	35	30	17	16	16	16		13			
USA	23	16	16	13	12	12	12	12	11	11	11	11
Frankrike	18	10	9	8	8	8	8	8	8	8		
Turkiet	42			29 2001			11			6		

Tabell 2. De fackliga organisationernas uppbyggnad i Sverige
 (Union confederations, national unions and local /workplace union organisation)

	Arbetare	Tjänstemän- akademiker	Akademiker	Andra
Central nivå	Landsorganisa- tionen (LO)	Tjänstemännens centralorganisation (TCO)	Sveriges akademikers centralorganisation (Saco)	-
Förbunds nivå	IF Metall, Kommunal, Seko, Handels. HRF, etc	Unionen, Vision, ST, Läraryrket, etc	Sveriges ingenjörer, Akademikerförbundet SSR, Lärarnas Riksförbund (LR), etc	Ledarna (inkl. bransch- föreningar), Svensk Pilotförening
Lokal nivå	Avdelning/ region	Avdelning/ region	-	-
Arbetsplatsnivå	Fackklubb	Fackklubb	Fackklubb, Sacoråd, Akademikerförening	Fackklubb

Tabell 3. De 15 största fackförbunden i Sverige 31/12 2014

(The 15 largest trade unions in Sweden 31 December 2014)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1	Kommunal	510.000	79	O/P		LO
2	Unionen (industri, tjänstenärings)	500.000	44	P	Facken inom industrin	TCO
3	IF Metall	248.000	19	P	Facken inom industrin	LO
4	Läraryrskombundet	175.000	83	O/P	Lärarnas samverkansråd	TCO
5	Vision (kommunaltjänstemän)	125.000	72	O		TCO
6	Handels (butiksanställda, lagerarbetare)	126.000	64	P		LO
7	Sveriges Ingenjörer (civilingenjörer m fl)	113.000	26	P/O	Facken inom industrin	Saco
8	Ledarna (chefer)	92.000	27	P/O		Ober.
9	Vårdförbundet (sjuksköterskor m fl)	91.000	91	O/P		TCO
10	Seko (allmänna kommunikationer mm)	79.000	26	P/O		LO
11	Byggnads	76.000	1	P		LO
12	ST (statstjänstemän)	64.000	63	O		TCO
13	Lärarnas Riksförbund (LR)	62.000	70	O/P	Lärarnas samverkansråd	Saco
14	Jusek (jurister, ekonomer m fl)	59.000	58	O/P		Saco
15	Transport	56.000	16	P		LO

Forts. tabell 3

- *Anm.* Alla medlemstal avser *aktiva* löntagarmedlemmar, d v s exklusive egenföretagare, pensionärer och studerande, men inklusive arbetslösa.
- (1) Storleksmässig rang
- (2) Fackförbund
- (3) Antal aktiva löntagarmedlemmar
- (4) Andel kvinnor i procent
- (5) O = offentliganställda, P = privatanställda
- (6) FI = Facken inom industrin
- (7) Anslutet till facklig centralorganisation

Tabell 4. Fackliga centralorganisationer och samarbetsorganisationer

(Union confederations and other organisations for union cooperation)

	Organisation	Bildad	Sektor
1	Landsorganisationen (LO)	1898	P/O
2	Tjänstemännens centralorganisation (TCO)	1944	P/O
3	Sveriges Akademikers Centralorganisation (Saco)	1947	O/P
4	Arbetslöshetskassornas Samorganisation (SO): samarbetsorgan för fackliga a-kassor, företagarkassor och den fristående Alfa-kassan	1946	P/O
5	Akademikernas Erkända Arbetslöshetskassa (AEA): a-kassa för Saco-förbunden + Vårdförbundet inom TCO	1970	O/P
6	Arbetslöshetskassornas samorganisation (SO): samarbetsorgan för fackliga a-kassor, företagarkassor och den fristående Alfa-kassan	1946	P/O
7	Privattjänstemannakartellen (PTK): TCO- och Saco-förbund samt Ledarna inom privat sektor	1973	P
8	Saco-S (Saco:s förhandlingskartell inom det statliga området)	1979	O
9	AkademikerAlliansen (Saco-förbund inom kommuner och landsting)	1994	O
10	Offentliganställdas Förhandlingsråd (OFR) (TCO- och Saco-förbund)	1995	O
11	Facken inom industrin (LO-, TCO- och Saco-förbund inom industrin)	1996	P
12	Nordens Fackliga Samorganisation (NFS) (från Sverige: LO, TCO, Saco)	1972	P/O
13	Europafacket (EFS) (från Sverige: LO, TCO, Saco)	1973	P/O
14	Gemensamt Brysselkontor LO, TCO och Saco	1997	P/O
15	Lärarnas samverkansråd (Läraryrket i TCO och Lärarnas Riksförbund i Saco)	1999	O/P

Arbetsgivarorganisationer i Sverige

1) Privat sektor

- Svenskt Näringsliv
(före 2001 Svenska Arbetsgivareföreningen)
- Bankinstitutens Arbetsgivareorganisation (BAO)
- Arbetsgivarföreningen KFO: kooperativa företag mm
- Kommunala Företagens Samorganisation (KFS)
- Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation
- etc

2) Offentlig sektor

- Sveriges Kommuner och Landsting (SKL): 290 kommuner samt 20 landsting och regioner, t ex Lunds kommun och Region Skåne
- Arbetsgivarverket: statliga myndigheter, t ex Lunds universitet

Tabell 5. Arbetsgivarorganisationen Svenskt Näringsliv

Centralorganisation (förhandlingar om pensioner, omställningsavtal mm)	Svenskt Näringsliv				
Arbetsgivarförbund inom Svenskt Näringsliv (centrala avtalsförhandlingar om löner mm)	Teknikföretagen	Industri- arbetsgivarna	Svensk Handel	Medieföretagen	etc
Medlemsföretag	AB Volvo Volvo Cars ABB Ericsson Saab (försvars- koncernen)	SSAB (stål) Sandvik (stål) LKAB (gruv) Boliden (gruv mm)	ICA Åhléns Systembolaget Apoteksbolaget IKEA	Schibsted Bonnier Sveriges Radio SF Bio	
Arbetsplatsnivå (lokala förhandlingar angående tillämpning av centrala avtal om löner mm, MBL-förhandlingar, förhandlingar om uppsägningar enligt LAS)	Tetra Pak i Lund Scania i Södertälje	LKAB i Kiruna Sandvik i Sandviken	ICA Malmborgs i Lund		

Tabell 6. Andel löntagare (%) i Sverige som täcks av arbetsgivarorganisationer respektive fackföreningar (share of employees covered by employers' associations and trade unions respectively)

	Arbetsgivarnas organisationsgrad							
Sektor	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2010	2014
Privat	77	75	78	77	77	/ 80	80	82
- enbart SAF/SN	65	62	64	64	64	67	68	69
Offentlig	100	100	100	100	100	100	100	100
Alla	86	83	86	85	84	/ 87	87	88
	Facklig organisationsgrad							
Sektor	1993	2000	2005	2006	2007	2008	2010	2014
Privat	78	74	72	71	68	65	65	64
Offentlig	94	92	89	88	86	84	85	82
Alla	85	81	78	77	73	71	71	70

Tabell 7. Andel löntagare (%) i Sverige som täcks av kollektivavtal
(share of employees covered by collective agreements)

A.	Kollektivavtalens täckningsgrad 16-64 år						
Sektor	1995	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Privat	90	89	84	84	85	84	85
Offentlig	100	100	100	100	100	100	100
Alla	94	93	89	89	90	89	90
B.	Kollektivavtalens täckningsgrad 15-74 år						
Sektor	1995	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Privat			83	83	84	83	83
Offentlig			100	100	100	100	100
Alla			89	88	89	88	89

Kollektivavtal

I den svenska arbetsmarknadsmodellen spelar kollektivavtalen en central roll, särskilt som Sverige saknar lagstiftning om minimilöner och om allmängiltigförklaring av kollektivavtal

Kollektivavtalen reglerar löner och andra anställningsvillkor. Dit hör:

- Lörens storlek, kriterier för lönesättning (lokala lönesystem) och hur lönesättningsprocessen ska gå till
- Övertidskompensation (övertidsersättning)
- Ersättningens storlek vid föräldraledighet (ersättning som kompletterar den från Försäkringskassan)
- Jourtid (reglering av jourtid i en del avtal)
- Semester (semestertillägg utöver vad som anges i semesterlagen)
- Tjänstepension (avtalspension = pension utöver den allmänna pensionen)
- Försäkringar: arbetsskadeförsäkring (= trygghetsförsäkring; avser olycksfall på arbetet + på väg dit/därifrån och arbetsskada), sjukförsäkring (sjuklön som komplettering av sjukpenningen från Försäkringskassan), livförsäkring
- Uppsägning (uppsägningstid, lön under uppsägningstid, turordning vid uppsägningar mm)
- Omställningsavtal/trygghetsavtal (kompenserar för inkomstförluster + oftast aktiva stödinsatser vid arbetslöshet)

Saco om kollektivavtal: <http://www.saco.se><https://www.aea.se//fackligt-arbete/vad-ar-kollektivavtal/>

Arbetslöshetsförsäkringen

(1) Grundförsäkringen. Grundersättningen är 365 kronor per dag (fem dagar i veckan) om man arbetat tillräckligt många timmar för att uppfylla *arbetsvillkoret*.

(2) Inkomstbaserade försäkringen gäller dem som varit med i en arbetslöshetskassa (a-kassa) under minst 12 månader (*medlemsvillkoret*) och arbetat tillräckligt många timmar för att uppfylla *arbetsvillkoret*.

Högsta möjliga ersättning från den inkomstbaserade försäkringen höjdes september 2015 från 680 till 910 kronor per dag (fem dagar i veckan). Högsta månadsersättning är 80 procent av 25 025 = 20 020 kronor före skatt = 910 kronor per dag. Detta gäller under de första 100 dagarna. Därefter sänkt ersättning. Om man tjänade mindre än 25 025 kronor i månaden blir ersättningen lägre (80 procent av månadslönen). Obs arbetslösa har inget jobbskatteavdrag vilket innebär högre skatt än för de som har ett arbete.

Arbetsvillkoret: att den senaste 12-månadersperioden före arbetslösheten har förvärvsarbetat minst 6 kalendermånader med minst 80 timmar per månad.

A-kassorna finansieras av statligt subventioner och medlemsavgifter. De fackliga a-kassorna är knutna till motsvarande fackförbund, t ex IF Metalls a-kassa. Företagarna har egna a-kassor. Akademikerfacken i Saco har en gemensam a-kassa, AEA (Akademikernas erkända arbetslöshetskassa).

Personer med anställning kan vara med i en facklig a-kassa eller den fristående Alfa-kassan.

Avgiften till AEA är 100 kronor per månad. <https://www.aea.se/>

Inkomstförsäkring. Många fackförbund har kompletterande inkomstförsäkringar vilket innebär att arbetslösa kan få högre ersättning än vad a-kassan ger. Det krävs då att man är med i både fackföreningen och a-kassan.

Tabell 8. Det svenska avtalssystemets utveckling 1980-1997: från storkonflikt till Industriavtal

1980	<i>Storkonflikten 1980</i> : Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF) utlöser en misslyckad storlockout för att begränsa löneökningstakten. Den ökade styrkan hos de offentliganställdas fackförbund framträder tydligt.
1983	Metall bryter sig ur LO-samordningen och ingår separat avtal med Verkstadsföreningen
1990	SAF upphör som löneförhandlande part till LO och PTK (Privattjänstemannakartellen) samt förespråkar fullständig decentralisering och individualisering av lönebildningen
1990	Den socialdemokratiska regeringens planer på pris- och lönestopp stoppas
1991-1993	Den av regeringen utsedda <i>Rehnbergkommissionen</i> (sammansatt av tidigare förhandlare) samordnar avtalsrörelser och växlar ned löneökningstakten väsentligt genom ”stabiliseringsavtalen”. Kompensationsklausuler i avtalen avskaffas.
1992	<i>Förhandlingsrådet</i> bildas (Metall, idag IF Metall (LO), Sif, idag Unionen (TCO) och CF, idag Sveriges Ingenjörer (Saco) för att förhindra fullständig decentralisering av lönebildningen
1993	<i>Ledaravtalet</i> : första <u>sifferlösa</u> avtalet
1995	Konfliktfylld avtalsrörelse: samordningen inom SAF spricker. Löneökningarna överskrider ”Europanormen”. Vårdförbundet i sju veckor lång strejk 1995-96.
1996	Regeringen bjuder in arbetsmarknadens centralorganisationer att komma med gemensamt förslag om bättre fungerande lönebildning. Det kom aldrig något sådant förslag.
1996	<i>Facken inom industrin</i> bildas: Förhandlingsrådet + övriga LO-förbund inom industrin. Man tar initiativet till det blev 1997 års Industriavtal. Syften: värna den svenska konkurrenskraften, undvika statlig inblandning och – ur facklig synvinkel – även slå vakt om riksavtalen (branschavtalen) och motverka sifferlösa avtal.
1996-	Stärkt intern samordning inom SAF (byter namn till Svenskt Näringsliv 2001) respektive LO
1997	<i>Industriavtalet</i> : ett samarbetsavtal och ett förhandlingsavtal mellan industrins parter. ”Opartiska ordföranden” fungerar som ett ”privat” medlingsinstitut i regi av industrins parter. Sedan 1997 måttliga löneökningar på den svenska arbetsmarknaden kombinerat med höjda reallöner. I avtalsförhandlingarna har industriavtalet fungerat som normerande för övriga avtal, det så kallade <u>märket</u> .

Tabell 9. Några viktigare händelser i det svenska avtalssystemets utveckling sedan år 2000

2000	Medlingsinstitutet inrättas: dess uppdrag är att verka för ”en väl fungerande lönebildning” där exportindustrin ska vara löneledande, dvs sätta ”märket”
2003	Kommunal i stor strejk för att höja lönerna mer än LO-förbunden enats om, men lyckas inte särskilt väl.
2006	Metall och Industrifacket går samman till IF Metall
2007	Laval-domen innebär inskränkt konflikträtt vid utstationering av arbetstagare från andra länder
2007-2008	Fackligt medlemsras till följd av kraftigt höjda a-kasseavgifter. Från 2008 kopplas avgiften tydligare till arbetslösheten inom varje a-kassa. De förhöjda och differentierade avgifterna avskaffas 2014.
2007	Samordningen inom Svenskt Näringsliv bryter samman då SN-förbundet Svensk Handel ingår avtal med Handels (LO) om större löneökning än vad SN godkänner
2008	Unionen (TCO) bildas genom sammanslagning av Sif (domineras av industritjänstemän) och HTF (Handelstjänstemannaförbundet)
2008	Vårdförbundet i stor strejk
2009	Krisavtal mellan IF Metall och ett antal arbetsgivarförbund
2011	Nytt Industriavtal. LO-förbundet Pappers avstår från att vara med
2014-	Politiskt stöd för att höja lärarnas relativlöner
2016	Inför 2016 års avtalsrörelse spricker LO:s interna samordning

Sifferlösa avtal ur fackligt perspektiv och ur arbetsgivarperspektiv (vanligast bland akademiker i offentlig sektor)

A. Fackligt perspektiv

- Förhoppningar om att kunna öka gruppens relativlön, att få mer än andra och således inte vara bunden av industrinormen
- Det förutsätter sannolikt att man har marknadskrafterna i ryggen
- Kan ge ökade möjligheter till individuell löneutveckling
- Akademikerfack i offentlig sektor menar att sifferlösa avtal främjar verksamhetens effektivitet och utveckling
- Kan tolkas som ett medel att försvaga facket

B. Arbetsgivarperspektiv

- Möjliggör att variera löneökningar efter de lokala förutsättningarna
- Använda lönen som ett styrmedel för att premiera resultat
- Medel att individualisera lönerna och öka lönespridningen
- Medel att underskrida industrinormen

Anders Kjellberg skrifter 2009-2016

- "The Swedish Model of Industrial Relations: Self-Regulation and Combined Centralisation-Decentralisation" i Craig Phelan (ed.) *Trade Unionism since 1945: Towards a Global History Volume 1*. Oxford: Peter Lang (2009), sid. 155-198.
- *Kollektivavtalens täckningsgrad samt organisationsgraden hos arbetsgivarförbund och fackförbund*. Studies in Social Policy, Industrial Relations, Working Life and Mobility. Research Reports 2010:1 (uppdaterad 2016), Department of Sociology, Lund University.
<http://lup.lub.lu.se/record/1545448/file/1545800.pdf>
- "The Decline in Swedish Union Density since 2007" *Nordic Journal of Working Life Studies* (NJWTLS) Vol. 1. Nr 1 (August 2011), sid. 67-93:
<http://lup.lub.lu.se/record/1964092/file/2064087.pdf>

Anders Kjellberg skrifter 2011-16

- "Storkonflikten 1980 och andra stora arbetskonflikter i Sverige" *Arbetarhistoria* no 138-139 (2011:2-3), s. 33-40: <http://lup.lub.lu.se/record/1964085/file/2429493.pdf>
- "Kan fackets försvagning hejdas – facklig styrka och organisering i en globaliserad värld", in Ingemar Lindberg & Anders Neergaard (red.) *Bortom horisonten - fackets vägval i globaliseringens tid. December 2012*, pp. 39-89 (Premiss förlag) <http://lup.lub.lu.se/record/3165131/file/5275635.pdf>
- *Union density and specialist/professional unions in Sweden*, Lund University: Studies in Social Policy, Industrial Relations, Working Life and Mobility. Research Reports 2013:2. [Läs rapporten här](#) (uppdaterad 2014) <http://lup.lub.lu.se/record/3912694/file/3912695.pdf>
- "A New World of Work Challenging Swedish Unions" (tillsammans med Anders Bruhn och Åke Sandberg) i Åke Sandberg (ed.) (2013) *Nordic Lights. Work, Management and Welfare in Scandinavia*, Stockholm: SNS (sid. 126-186).

Kontaktinformation

Anders Kjellberg, professor

Sociologiska institutionen

Box 114

SE-221 00 Lund

Sverige

Tel: +46 +46 222 88 47

E-post: anders.kjellberg@soc.lu.se

Hemsida: <http://www.soc.lu.se/anders-kjellberg>

LUND UNIVERSITY
Faculty of Social Sciences